

СЕЋАЊЕ НА РАДОСЛАВА ПЕТКОВИЋА

Радослава Петковића сам упознао на најнеочекиванијем месту – на кошаркашком терену.

Као студенти Филолошког факултета у Београду, били смо принуђени да у првој (а вероватно и другој) години имамо тзв. физичко образовање, два часа недељно. То је значило да идемо на базен „25. мај” да пливамо или да у спортској сали истог центра играмо баскет. Наше доласке на часове и присуство констатовали су потписима, у одговарајућој књижици, тренери који су ту радили. Без књижица са њиховим потписом није могао да се овери семестар, односно, веровали или не, пропадала је година!

Пошао сам, као и многе друге колеге, на пливање, али сам га напустио после првог часа, јер је непознати млади тренер, дувајући у пиштаљку, после наших препливаних педесет метара, сместа опет дунуо у пиштаљку с наредбом да пливамо још педесет, а кад сам, скоро се давећи, испливао и ту дужину, истог часа је тренер пиштаљком означио пливање наредних педесет метара. После три-четири његова звиждука, као слаб пливач, напустио сам базен и преселио се на оближњи кошаркашки терен.

Тамо је већ био мој гимназијски другар из панчевачке гимназије Едвард Јукић, који је уписао Филолошки као и ја, али сасвим другу, књижевну групу, и са њим неколико мање познатих колега. Сазнадох да су и они побегли са базена. Еди је организовао меч два на два и представио ми противнике, колеге са своје групе: Драгана Великића и Радослава Петковића. Играли смо баскет, те и неких наредних недеља. Великић је играо како-тако, а Петковић онако – њих двојица нису знали да смо Еди и ја одиграли, што у пару што један против другог, десетине и десетине мечева на чувеном терену отвореног панчевачког базена, али и на игралишту наше гимназије. Тако смо их побеђивали у сваком мечу, јер бесмо и бржи и уигранији. Али то није било нарочито важно, играли смо, помало се дружили, ту на терену, и поздрављали понекад, доцније, при сусрету по ходницима Филолошког.

Наставило се још неочекиваније.

Неколико година доцније, у јесен 1979, после изласка *Пуша у Двирад*, схватио сам да је писац књиге мој такмац с баскета и из радозналости набавио кратки роман у издању „Просвете”. Био сам дословце речено очаран. Тон казивања, динамика наратива и наратора у поглављима, узбудљиве слике младалачких одмора на Медитерану, упечатљив опис земљотреса у истом простору и мисаона релативизација и живота и приче – све ми се допадало. Касније сам написао есеј о смисаоним словјевима *Пуша у Двирад*, текст који сам штампао у својим књигама есеја и критика (а недавно је поновљен и у зборнику о Радославу Петковићу и његовом делу који је објавила Библиотека града Београда, у едицији коју успешно води Михајло Пантић). Неколико година касније запазио сам Петковићеве критичке осврте на различите

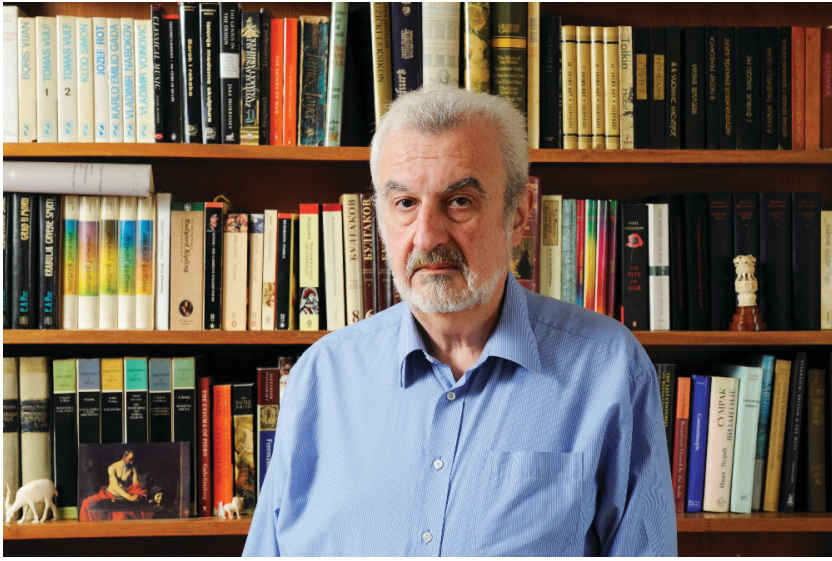
књиге преведене са енглеског – у *Књижевној речи*. Писани проблематски и темељно, они су увек спадали у најбоља штива бројева у којима би се нашли, на страницама посвећеним књижевној критици.

Зайиси из јодине јајога објављени су у београдском „Раду” 1983. Не знам из којих све разлога нисам одмах прочитао други Петковићев роман, али сам, на несрећу, негде налетео на његов интервју у којем је рекао да није задовољан тим делом. Поверовао сам му и никад, до данас, нисам читао ту књигу.

Сасвим је другачије било са трећим Петковићевим романом, са *Сенкама на зигу*, из 1985. Прочитао сам га одмах по изласку из штампе и био врло задовољан. Ослањајући се на историју првих биоскопа у Београду, Петковић је суверено водио причу о односу егзистенције и уметности, варљивих слика и још варљивијих судбина. У то време сам Радослава почео да сусрећем, понекад, како у редакцији *Књижевне речи*, тако и на књижевним вечерима. Чланови редакције и сарадници овог петнаестодневника за књижевност и културу, који је предводио Никола Вујчић, одлазили су из редакције, често, право у оближњи Лондон да разговарају о литератури и земљи којој је претио рат и распад. Повремено је са нама био и Радослав Петковић. Па сам опажао његову озбиљност, речитост, раритетан, помало циничан хумор...

После три романа, од којих су бар два указивала на високу вредност Петковићеве прозе, 1989. у „Нолиту” је објављена његова прва збирка приповедака *Извештај о кући*. Тиме је писац обележио и своју издвојеност из феномена „младе српске прозе”. Аутори те генерације, којој сам и сам припадао, кретали су у књижевне авантуре као писци (кратких) прича, али је Петковић, поетички се на изванредан начин слажући с њима, изменио такво жанровско опредељење, исказавши се као романсијер, а тек онда стварајући и књигу краћих проза. Мислим да сам већ тада помислио како је он пре свега „писац дугог корака”, а да ће приповетке писати и објављивати ређе. Доцније је то потврдио објавивши још само једну приповедачку књигу – *Човек који је живео у сновима*, 1998. Може се рећи да је на овакво стање утицао не само пишчев таленат него и захтевни жанр алегоријске приче, сличне оној коју је писао и Борислав Пекић, смештене у прошлост, приче чије су смисаоне амбиције универзалне. Као да је реални, савремени живот пролазио поред Петковића остављајући га равнодушним, у жељи да приповедање ослања на прошлост и историју. Тиме је нехотице потврдио речи историчара Тревелјана по којима „историја привлачи човека тиме што делује на његову машту”. У сваком случају, за прву приповедачку књигу добио је Андрићеву, а за другу Виталову награду, а и поред релативно малог броја објављених приповедака, оне су у протеклим годинама стално налазиле места у антологијама савремене српске прозе.

Судбина овог писца из моје генерације се знатно променила крајем 1993, кад је у „Времену књиге”, које је створио Предраг Марковић, објављен роман *Судбина и коменшари*. Одлазећи често у редакцију тада младог и амбициозног издавача, био сам маргинални сведок његовог настанка. Укратко, Радослав је написао и предао Марковићу прва два, велика дела романа, а најавио и онај трећи који се збива век и по касније у Будимпешти, поглавито за време Мађарске кризе 1956. године. Чини ми се да је издавач, а наш друг из редакције *Речи*, чак дао да се преломе прва два дела, хвалећи нам штиво које је добио, а да је писац помало каснио с доношењем

2018, Радослав Пејковић (фото: Горан Срданов)

финалног дела. Но ствар је на крају срећно завршена и роман се појавио за Сајам књига 1993. Прочитао сам га и делио одушевљење са колегама писцима и читаоцима које сам сусретао у то давно време, приказавши га у *Времени*. Уследила је НИН-ова награда, потом и Мешина, и низ заслужено похвалних реакција. И данас волим ту књигу и управо се спремам да прочитам њено последње издање са новодописаним поглављем.

Знатно издашнији од писања приповедака Радослав Петковић је био у стварању есеја и објављивању есејистичких књига. Почео је *Оптегом о мачки* 1995, а наставио трокњижјем штампаним у периоду 2006–2008. Мислим на збирке огледа: *О Микеланђелу ѿворећи*, *Византијски интјернеј* и *Ујошреба вилењака*. Девет година доцније изашла је Петковићева последња есејистичка збирка *Колумбово јаје*. Будући да сам и сам љубитељ мачака, писао сам о првој пишчевој есејистичкој књизи, бележећи како њену тематску апартност у српској литератури, тако занимљиве означилачке стратегије које је изградио бавећи се мачкама и људским односом према њима.

За мене је пријатно изненађење била пишчева одлука да 2000. године прода стан у Новом Београду и пређе да живи у мој родни град Панчево. Стан је био на Котежу, а ја сам живео у другом градском насељу, Тесли, но његов долазак и политичка кретања у Србији су нас повезали. Милошевићева диктатура је срушена отприлике у то доба, а нова власт је покушала да промени и унапреди културни образац у којем смо живели. Тако је хетерогена панчевачка власт организовала Савет за културу и њено унапређење у којем се нашао Радослав Петковић, вајар Драган Јеленковић, стрип-уметник Саша Ракезић, моја маленкост и још неколико људи „из културе”. Градски министар културе Небојша Павловић нас је редовно сазивао и ми смо мање-више одређивали културну политику града на Тамишу. Тада сам се уверио у Петковићеву демократичност и одређитост у избору културних стратегија,

(из њивајшне архиве)

уметничких пројеката и слично. Између осталог, већинском одлуком су бирани књижевни програми и рукописи које ће општина финансијски подржати.

Једне од година у којима смо одлучивали о подршци књижевности у граду, изабрасмо једногласно три пројекта, а одбацисмо шест. Били су ефемерни, по нашем мишљењу, и невредни пажње и подршке. Када смо месец-два касније дошли на нов састанак, градски министар културе нам уз извињење рече да је преиначио нашу одлуку о изабраним пројектима, и по свом избору додао два, која смо ми одбацили. Сећам се како је Радослав Петковић бурно реаговао и после краће полемике са министром, иначе својим пријатељем, рекао да иступа из Савета за културу, јер не прихвата да се наша одлука мења из било којих разлога. Сложио сам се са Петковићевим

мишљењем и тог часа је ово тело, у дотадашњем саставу, престало да постоји. Бележим догађај по сећању, желећи да истакнем Петковићеву принципијелност и одлучност у одбрани смисла демократског одлучивања.

(Сада, кад помислим на тај симболички важан догађај, сећам се пишчеве непоткупљиве реакције на премијери филма *Коцкар*. Рађен углавном у Панчеву, 1993. у време најтеже инфлације, а аутори углавном беху панчевачки синеасти, настао на основу романа Достојевског, овај играни филм је имао премијеру у граду на Тамишу. Због инфлације и малог буџета, у много чему је био неуверљив, повремено и неспретан, али је публика куртоазно аплаудирала после премијере, пре свега реализацији намере да се у немогућим условима сниме дугометражни играни филм. И ту је Радослав био непоткупљив. Док смо моја супруга Душица и ја помешаних осећања излазили из сале у Центру за културу, он ме је угледао и повикао преко глава публике: – Јеси ли видео локомотиву, сцену са возом?! – смејући се гротомом и подругујући аматерским кадровима. – Јесам, рекох – јесам! – одговорио сам, смејући се и сам неуспесима узалудног напора. Радовао сам се да је неко од гледалаца поштено реаговао, не марећи за куртоазије и необјективне реакције.)

Неколико година касније, 2006, Радослав се преселио у Нови Сад, где је живео са супругом, књижевном критичарком и професорком Владиславом Гордић, с којом је био у браку од 2002. Случајно смо једаред били у истом друштву, у шароликом разговору о свему и свачему, и ја му поменух да тренутно читам књигу Виктора Игоа *Призивање духова на Церзију*, коју је Коља Мићевић превео и објавио у Бања Луци 1990. Радослав се озари и упита: – Ти имаш ту књигу? – Имам, ових дана завршавам њено читање, баш је интересантна. Радослав, који је у то време радио у Београду,

као директор у Заводу за уџбенике, рече: – Да ли би могао да ми је позајмиш, треба ми за нови роман који тренутно радим. – Наравно – одговорио сам. Договорили смо се да му Игоову књигу о искуствима спиритизма сутрадан оставим на портирници Завода, и тако је и било. (Била му је потребна за писање романа *Савршено сећање на смрт* из 2008. године.)

Последњих неколико година Радослав Петковић Вава (а ја сам га увек звао Петко), живео је у Новом Саду, у браку са Владиславом, па су се наши ретки сусрети и разговори још више проредили, али сам пре неку годину чуо да је тешко болестан и да се, уз помоћ супруге, херојски бори против опаке болести. А онда је при самом крају октобра 2024. стигла трагична вест о његовој прераној смрти.

Радослав Петковић је један од најзначајнијих прозаиста и интелектуалаца моје књижевне генерације, са заокруженим делом и десетак незаобилазних остварења, с јасно профилисаном поетиком, изграђеним и препознатљивим стилем и ауторском одговорношћу која импонује. И од себе и од књижевности тражио је највише и у писање улагао велики таленат и ванредна знања.

Романи, збирке приповедака и есеја Радослава Петковића, али и његови бриљантни преводи с енглеског (Честертона, Толкина, Стивенсона и Дефоа) остају трајна вредност српске књижевности и биће читани и поштовани док год буде нашег језика.